

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

FUNDRAISING AS THE MAIN TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS

У статті досліджено проблематику використання фандрайзингу як інструменту розвитку неприбуткових організацій в Україні, ефективного механізму залучення та використання позабюджетних ресурсів, що зорієнтовані на пошук джерел забезпечення соціальних програм, науково-дослідних проєктів, діяльності неприбуткових організацій. Узагальнено поняття фандрайзингу та надано його визначення. Проаналізовано завдання, принципи та особливості здійснення фандрайзингу. Систематизовано зміст основних компонентів та інструментів фандрайзингу. Типізовано фактори впливу, що стимулюють та обмежують розвиток фандрайзингу. Умотивовано заходи для подальшого розвитку фандрайзингу, що мають на меті соціальне партнерство; розширення можливостей; стимулювання благодійності, прозорості здійснення діяльності неприбутковими організаціями. Продумана система фандрайзингу може не тільки стати потужним джерелом отримання матеріальних та фінансових ресурсів, але й забезпечить можливість ефективного розвитку неприбуткової організації.

Ключові слова: неприбуткові організації, фандрайзинг, маркетинг взаємовідносин, соціальний маркетинг, інструменти фандрайзингу.

В статтє исследована проблематика использования фандрайзинга как инстру-

мента развития неприбыльных организаций в Украине, эффективного механизма привлечения и использования внебюджетных ресурсов, ориентированных на поиск источников обеспечения социальных программ, научно-исследовательских проєктов, деятельности неприбыльных организаций. Обобщено понятие фандрайзинга и представлено его определение. Проанализированы задания, принципы и особенности осуществления фандрайзинга. Систематизировано содержание основных компонентов и инструментов фандрайзинга. Типизированы факторы влияния, стимулирующие и ограничивающие развитие фандрайзинга. Мотивированы меры для дальнейшего развития фандрайзинга, которые имеют цель социального партнерства; расширения возможностей; стимулирования благотворительности, прозрачности осуществления деятельности некоммерческими организациями. Продуманная система фандрайзинга может не только стать мощным источником получения материальных и финансовых ресурсов, но и обеспечит возможность эффективного развития неприбыльной организации.

Ключевые слова: неприбыльные организации, фандрайзинг, маркетинг взаимоотношений, социальный маркетинг, инструменты фандрайзинга.

УДК 339.138

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct60-10>

Білик І.І.

к.е.н., доцент кафедри маркетингу і логістики
Національний університет
«Львівська політехніка»

Bilyk Iryna

Lviv Polytechnic National University

The number of different types of non-profit organizations in Ukraine is constantly growing. Work of this organization in accordance with the signs of non-profit is aimed at meeting the needs of members of these organizations: economic, cultural, gender, religious, age, social, professional, and so on. There is a need to create a system that promotes the development of special, professional skills in non-profit organizations and the development of projects to raise funds for the activities of these organizations. Fundraising is a tool for finding sources of material and financial resources for those who need them. The development of fundraising in Ukraine has a positive effect on the growing importance of non-profit organizations that are able to help the state in solving social problems of society and provide support in research projects and works. The International Code of Ethics for Fundraising highlights the basic principles of its work – respect, honesty, transparency and characterizes the ethical standards of activity. The dominant method of fundraising of Ukrainian non-profit organizations is the development and submission of social projects. The article examines the use of fundraising as a tool for the development of non-profit organizations in Ukraine, an effective mechanism for attracting and using extra-budgetary resources focused on finding sources of social programs, research projects, and non-profit organizations. The concept of fundraising is generalized and its definition is given. The subjectivity, tasks, principles and features of fundraising are analyzed. The content of the main components and tools of fundraising is systematized. Influencing factors that stimulate and limit the development of fundraising are typified. Motivated measures for further development of fundraising with the aim of: social partnership; capacity building; stimulating charity; transparency of non-profit organizations. Fundraising in Ukraine is definitely gaining momentum, introducing a new type of thinking, a new look at charity, volunteering and business. A well-thought-out fundraising system can not only become a powerful source of material and financial resources, but also provide an opportunity for effective development of a non-profit organization.

Key words: non-profit organizations, fundraising, relationship marketing, social marketing, fundraising tools.

Постановка проблеми. Існує низка факторів, основним із яких є недостатня матеріальна забезпеченість неприбуткових організацій, які ускладнюють розвиток неприбуткового сектору в Україні. Фандрайзингова діяльність виступає ефективним інструментом залучення фінансових ресурсів, оскільки вона безпосередньо займається пошуком додаткових джерел забезпечення неприбуткових організацій для реалізації проєктів та програм, які пов'язані зі створенням та максимізацією соціального ефекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні проведено низку досліджень, які присвячені питанням теорії та практики фандрайзингової діяльності. Дослідженню інструментів та механізмів фандрайзингу в рамках залучення як фінансових, так і людських ресурсів присвячені публікації провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як Т.В. Артем'єва [1], Т.М. Боголіб [2], О.В. Комаровський, А.М. Соколова [3], В.В. Соколовська [4], Г.Л. Тульчинський, Є.І. Холостова, О.В. Чернявська [5], О.І. Шнирков.

Проте подальшого дослідження потребують сучасні методи та платіжний механізм фандрайзингової діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття особливостей генезису фандрайзингу на основі вивчення теоретико-методологічних засад такої діяльності та визначення перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розвитку ефективної діяльності неприбуткових організацій головним аргументом виступає матеріальне забезпечення, яке нині досить обмежене. Як наслідок, все більшого значення для неприбуткової сфери набуває фандрайзингова діяльність.

Фандрайзингова діяльність – це професійна робота щодо мобілізації різних видів ресурсів, зокрема фінансових, з різносторонніх джерел для реалізації програм та проєктів неприбуткових організацій, що потребує фахового досвіду фандрайзера [5, с. 10].

Фандрайзинг – це термін, який походить від англійського “fundraising” (“fund” – «кошти, фонди», “raise” – «збирати, збільшувати, піднімати»). В літературі визначення фандрайзингу розглядають по-різному, єдиного підходу до тлумачення цього поняття не існує. Багато дослідників не дають визначення фандрайзингу, а описують його елементи та принципи. Такий учений, як А. Балог, представляє фандрайзинг як діяльність, що спрямована на отримання різних видів ресурсів від можливих донорів. А. Андреасен і Ф. Котлер описують фандрайзинг у вигляді діяльності, спрямованої на збір фінансових джерел, при цьому використовуються державне фінансування, гранти, пожертви від бізнесу та приватних осіб. С. Куц наголошує на тому, що діяльність фандрайзингу спрямована не тільки на залучення ресурсів для реалізації соціально вагомих проєктів у неприбутковій сфері, але й на вирішення наявних суспільних потреб.

Фандрайзинг як ефективний інструмент у боротьбі з дефіцитом ресурсів неприбуткових організацій давно застосовується на Заході, учасниками IV Міжнародного саміту з фандрайзингу в Нідерландах у 2006 році був прийнятий міжнародний етичний кодекс фандрайзинга (International Statement of Ethical Principles in Fundraising), який виділяє основні принципи роботи фандрайзинга, такі як повага, чесність, прозорість, а також характеризує етичні стандарти діяльності. В Україні у 2008 році був заснований Інститут професійного фандрайзингу для створення ефективного середовища задля відкритої та сприятливої благодійності шляхом узаконення демократичних стандартів зарубіжної практики фандрайзингу. Також на основі міжнародного етичного кодексу, беручи за основу цінності та принципи

фандрайзингу, Інститут розробив Етичний кодекс діяльності.

Фандрайзинг використовується для здійснення відповідних завдань неприбуткових організацій, таких як пошук джерел фінансування; генерування потреб, які відповідають інтересам спонсорів; залучення всіх видів ресурсів; пошук партнерів, підтримка постійного контакту; робота з донорами та іншими джерелами пошуку ресурсів; формування сприятливої суспільної думки.

Фандрайзинг здійснює свою діяльність виключно в рамках потреб відповідної неприбуткової організації. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України про ведення реєстру неприбуткових організацій від 13 липня 2016 року № 440 визначено низку підприємств, яким присвоюється ознака неприбутковості [6]. До таких підприємств відносять бюджетні установи (ознака неприбутковості 0031) та інші види неприбуткових організацій, перелік яких подано в табл. 1.

Відповідно до п. 133.4 Податкового кодексу України, не є платниками податку неприбуткові організації, зареєстровані та включені до Реєстру. Отже, фандрайзингова діяльність для таких неприбуткових організацій не обкладається податком на прибуток.

Основні інструменти фандрайзингу – це державне фінансування, надана донорська допомога, пошук реклами, фандрайзингові заходи, краудфандинг, соціальні послуги, ендавмент, або фінансові пожертви, фандрайзингові платформи для збору коштів. Треба відзначити, що канали залучення коштів часто збігаються або переходять один в інший.

Залучити кошти неприбуткові організації можуть шляхом участі в грантових конкурсах, реалізації програм у різних галузях (соціальної, медичній, науковій, культурній тощо). В Україні є сайти, які містять інформацію щодо нових грантів. Прикладом можуть слугувати онлайнові платформи (наприклад, “House of Europe” («Дім Європи»)), де містяться європейські гранти і програми для українців. Сайти громадських організацій, наприклад, Громадської організації «Інформаційно-аналітичний центр «Громадський Простір»», працюють для розвитку громадянського суспільства, висвітлюють громадські активності, презентують неурядові організації, налагоджують комунікації та акумулюють гранти для різних громадських організацій. Соціальна мережа вчених “Scientific Social Community” надає сервіси для здійснення моніторингу грантів, наукових вакансій, конференцій. Слід відзначити сайти міжнародних громадських фондів, зокрема сайт Агентства США з міжнародного розвитку USAID. Існують сайти міських управлінь інвестиційного розвитку (наприклад, у Львові це сайт Управління інвестицій та проєктів, у Рівному – сайт Управління

Таблиця 1

Види неприбуткових організацій

Вид НО	Організаційно-правова форма	Ознака неприбутковості	Код форми за КОПФГ	Профільний закон, що регулює діяльність неприбуткових організацій
Громадське об'єднання	Громадська організація	0032	815	«Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року № 4572; «Про товариство Червоного Хреста України» від 28 листопада 2002 року № 330.
	Громадська спілка		820	
Політична партія	Політична партія	0033	810	«Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року № 2365.
Творчі спілки	Творча спілка	0034	840	«Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 року № 554/97.
Релігійні організації	Релігійна організація	0035	825	«Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року № 987.
Благодійні організації	Благодійна організація	0036	845	«Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073.
Пенсійні фонди	Недержавний пенсійний фонд	0037	940	«Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057.
Спілки	Спілка споживчих товариств	0038	935	«Про споживчу кооперацію» від 10 квітня 1992 року № 2265.
Асоціації підприємств	Асоціація	0039	510	«Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 року № 1275.
Обслуговуючі (садівничі) кооперативи, дачні, гаражні кооперативи, житлово-будівельні кооперативи	Житлово-будівельний кооператив	0040	321	«Про кооперацію» від 10 липня 2003 року № 1087.
	Садівничі товариства	0042	950	
	Споживчий кооператив	0048	330	
	Гаражний кооператив	0048	322	
ОСББ	Об'єднання співвласників	0043	855	«Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29 листопада 2001 року № 2866.
Професійні спілки та їх об'єднання	Професійна спілка	0044	830	«Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 року № 1045.
	Об'єднання профспілок		835	
Організації роботодавців	Організація роботодавців	0045	850	«Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22 червня 2012 року № 502.
Непідприємницькі обслуговуючі кооперативи	Сільськогосподарський кооператив	0046	350	«Про сільськогосподарську кооперацію» від 24 липня 2021 року № 819.

з питань стратегічного розвитку та інвестицій виконавчого комітету Рівненської міської ради).

Фандрайзинг будує свою діяльність, використовуючи концепцію маркетингу взаємовідносин, що передбачає побудову довгострокових відносин зі своїми донорами. Завдяки використанню цієї концепції фандрайзинг змінює традиційні взаємовідносини між одержувачем та донором в бік партнерства та побудови довгострокових відносин. Це

допоможе підвищенню довіри між неприбутковою та комерційною організаціями, зростанню благодійних пожертв, забезпечить дотримання принципу прозорості під час розподілу та використання фінансових ресурсів.

Новим дієвим інструментом фандрайзингу виступає соціальний маркетинг. Домінуючим методом фандрайзингу українських неприбуткових організацій є розроблення та подача соціальних

проектів на різні конкурси. Концепція соціального маркетингу, у якій неприбуткова організація реалізує товари чи послуги, є різновидом соціального підприємництва. В такий спосіб організація може досягнути фінансової стабільності, що дасть можливість не залежати від донорів та грантів. Крім цього, присутність соціальної складової частини допоможе завоювати прихильність латентних споживачів.

Багато неприбуткових організацій залучають необхідні фінансові ресурси через бокси для пожертв, які встановлюють в різних місцях, зокрема торгових центрах, супермаркетах, банках, магазинах, готелях, вокзалах, аеропортах, автозаправках, клубах. Цей метод є найбільш класичним та поширеним способом для отримання допомоги від приватних осіб. Крім цього, українські неприбуткові організації використовують такий метод фандрайзингу, як масові поштові розсилки, телемаркетинг, збір фінансів через мобільні додатки, “peer-to-peer” (волонтерський) фандрайзинг, коли кошти збирають звичайні люди, волонтери. Наприклад, фонд “Zagoriy Foundation” має свою платформу, де запустили перший в Україні подкаст (аудіозаписи, які поширюються в Інтернеті) про благодійність та створили комплекс заходів про видатних меценатів. У МБФ «Карітас України» на інформаційній платформі щороку проводиться благодійна акція «Різдвяна свічка». Спрямовується на профілактику захворювань громадян України на COVID-19 налагодження благодійною організацією співпраці з державними та бізнесовими структурами. БФ «Відкриті очі» на своїй платформі запустив проєкт «Нокаутуймо COVID-19».

Отже, в українських неприбуткових організаціях існує немалий набір методів для залучення пожертв на соціально важливі цілі (для проведення відповідних заходів, реалізації проєктів, поточної роботи).

Серед факторів, які сприяють розвитку фандрайзингу в Україні, можна виділити такі:

- вдосконалення новітніх інформаційних технологій, які спрощують процес здійснення пожертв (Інтернет, SMS, банківські картки);
- підвищення ролі органів влади як джерела фінансування неприбуткових організацій;
- зростання приватних жертводавців та кількості неприбуткових організацій, розвиток різних форм соціальної благодійності;
- активне зростання числа громадян з активною громадською позицією;
- перспектива матеріально підтримати соціально важливі ініціативи чи проєкти.

Водночас низка таких факторів, навпаки, перешкоджає розвитку фандрайзингу:

- зниження доходів населення;
- погано розвинена інфраструктура фандрайзингу;

- непрозорість діяльності і, відповідно, низький рівень довіри до неприбуткових організацій;
- зменшення кількості іноземних донорів;
- відсутність податкових пільг та стимулів для розширення можливостей фандрайзингу;
- відсутність професійної освіти в галузі фандрайзингу.

Кожен інструмент фандрайзингу залежить від визначеної, реальної ситуації конкретного проєкту. Потенційні можливості здійснення фандрайзингу залежать від уміння неприбуткової організації розробити відповідні проєкти, використовувати концепцію маркетингу взаємовідносин для подальшого розвитку неприбуткового сектору.

Висновки з проведеного дослідження. З огляду на викладене можна стверджувати, що інструменти фандрайзингу не можна назвати універсальними. Можна виділити такі перспективи розвитку фандрайзингу в Україні, як розвиток партнерства у сфері благодійності і бізнесу; створення податкових пільг; забезпечення гарантій щодо дотримання цілей соціальних проєктів та прозорості діяльності неприбуткової організації; розвиток професії фандрайзера, створення програм щодо професійної підготовки з цього напрямку; законодавчо врегульовані питання відповідальності за безпринципний фандрайзинг (шахрайство); створення можливостей впровадження міжнародних новітніх інструментів фандрайзингу; використання нестандартних методів з фандрайзингу в умовах пандемії; ефективно проведення флешмобів з використанням оригінальної ідеї, конкретної мети, що пов'язана з назвою неприбуткової організації (відповідно, використання хештегу); розроблення алгоритму щодо оцінювання ефективності соціального проєкту для окремого учасника фандрайзингової діяльності. Продумана система фандрайзингу в неприбуткових організаціях може не тільки стати потужним джерелом отримання матеріальних та фінансових ресурсів, але й забезпечити можливість ефективного розвитку організації. Залучення фінансових та матеріальних ресурсів з додаткових джерел, зокрема, з використанням технологій фандрайзингу є закономірною потребою у сучасних соціально-економічних умовах в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артемьева Т.В. Фандрайзинг. Привлечение средств на проекты и программы в сфере культуры и образования. Санкт-Петербург : Лань, 2010. 286 с. URL: <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/t24l89igdq/direct/82231346.pdf> (дата звернення: 21.09.2021).
2. Боголіб Т.М. Освітній та науковий фандрайзинг в Україні. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна.* 2014.

№ 5. С. 11–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_ekon_2014_5_4 (дата звернення: 21.09.2021).

3. Соколова А.М. Алгоритм здійснення фандрайзингової діяльності. *Економічний часопис – XXI. Серія «Економіка та управління національним господарством»*. 2012. № 9. С. 35–38. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48336/11-Sokolova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 28.09.2021).

4. Соколовська В.В. Сутність та перспектива розвитку в Україні фандрайзингу. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. С. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453> (дата звернення: 05.10.2021).

5. Чернявська О.В., Соколова А.М. Фандрайзинг : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 188 с. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/Fandraizing_Cherniavska.pdf (дата звернення: 18.10.2021).

6. Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру : Постанова КМУ від 13 липня 2016 року № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.10.2021).

REFERENCES:

1. Artem'eva T.V. (2010) Fandreyzing. Privlechenie sredstv na proekty i programmy v sfere kul'tury i obrazovaniya [Fundraising. Raising funds for projects and programs in the field of culture and education]. SPb. : Lan, 2010. 286 p. Available at: <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/t24l89igdq/direct/82231346.pdf> (accessed 21 September 2021).

2. Boholib T.M. (2014) Osvitnii ta naukovyi fandraizynh v Ukraini [Educational and scientific fundraising in Ukraine]. *Scientific works of Donetsk National Technical University. Ser. "Economic"*, no. 5, pp. 11–17. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_ekon_2014_5_4 (accessed 21 September 2021).

3. Sokolova A.M. (2012) Alhorytm zdiisnennia fandraizynhovoї diialnosti [Algorithm for fundraising activities]. *Economic Journal – XXI. Ser. "Economics and management of the national economy"*, no. 9, pp. 35–38. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/48336/11-Sokolova.pdf?sequence=1> (accessed 28 September 2021).

4. Sokolovska V.V. (2015) Sutnist ta perspektyva rozvytku v Ukraini fandreizynhu [The essence and prospects of fundraising development in Ukraine]. *Efficient economy*, no. 9, p. 1. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4453> (accessed 05 October 2021).

5. Cherniavska O.V., Sokolova A.M. (2013) Fandraizynh [Fundraising]. Teaching. way. Kyiv. Center for Educational Literature, 188 p. Available at: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/Fandraizing_Cherniavska.pdf (accessed 18 October 2021).

6. Pro zatverdzhennia Poriadku vedennia Reiestru neprybutkovykh ustanov ta orhanizatsii, vkluchennia neprybutkovykh pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii do Reiestru ta vykliuchennia z Reiestru [On approval of the Procedure for maintaining the Register of non-profit institutions and organizations, inclusion of non-profit enterprises, institutions and organizations in the Register and exclusion from the Register]. Resolution of the Cabinet of Ministers of July 13, 2016. № 440. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2016-%D0%BF#Text> (accessed 18 October 2021).